

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

СТЕЧКЕВИЧ ЛЕСЯ КОРНЕЛІВНА

УДК 377.8.026 –057.19 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БЕЗРОБІТНИХ
У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ**

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському науково-практичному центрі професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Львів.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Козловська Ірина Михайлівна,
Львівський науково-практичний центр
професійно-технічної освіти НАПН України,
провідний науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лук'янова Лариса Борисівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук
України, завідувач відділу андрагогіки,
м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кадемія Майя Юхимівна,
Вінницький державний педагогічний
університеті імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри інноваційних та
інформаційних технологій в освіті,
м. Вінниця.

Захист відбудеться 18 лютого 2014 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп.2, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. Острозького, 32 м. Вінниця, 21100).

Автореферат розіслано 17 січня 2014 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Соціально-економічні трансформації в Україні, характерні для сучасного етапу розвитку економіки, зумовлюють зміни у сфері зайнятості населення. В період фінансово-економічної кризи на ринку праці характерне зростання чисельності громадян, які потребують соціального захисту в зв'язку з втратою роботи. За таких умов посилюється роль держави в підтримці безробітних, поверненні їх до трудової діяльності, в підвищенні рівня продуктивної зайнятості населення України.

Одним із найважливіших напрямів соціальної підтримки громадян в умовах ринкової економіки є розвиток розгалуженої сфери освітніх послуг, здатної взяти на себе функції професійного навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки громадян, які з тих або інших причин втратили роботу і прагнуть у найкоротші терміни повернутися до активної трудової діяльності та реалізувати свій освітній і професійний потенціал. Професійне навчання безробітних має відображати стан і перспективи розвитку економіки, враховувати інтереси й індивідуальні особливості, освітній і виробничий досвід слухачів, забезпечувати їм одержання рівня кваліфікації, адекватного вимогам ринку праці.

Питання соціального захисту безробітних, підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці відображено в міжнародних документах, насамперед у Конвенціях Міжнародної організації праці про сприяння зайнятості і захисту від безробіття (1988), Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів (1975), а також унормовано на законодавчому рівні в законах України “Про зайнятість населення” (1991), “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” (2000), “Про освіту” (1996), “Про професійно-технічну освіту” (1998), “Про вищу освіту” (2002), Положенні прямої дії “Про порядок надання Фондом загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття послуг з професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації” (2001).

За останнє десятиліття суттєво змінилися вимоги ринку праці до професійної компетентності претендентів на роботу внаслідок інтенсивного запровадження нової техніки та технологій, зокрема, інформаційно-комунікаційних. Заслуговує на увагу єдність поглядів учених і практиків щодо необхідності модернізації системи підготовки кадрів шляхом надання сучасних професійних знань, умінь та навичок, насамперед, безробітним громадянам.

На основі аналізу наукових джерел та вивчення сучасного стану професійного навчання безробітних виявлено низку суперечностей, зокрема:

- між постійно зростаючими вимогами роботодавців невиробничої сфери до рівня професійної компетентності працівників та існуючими підходами до розробки і реалізації умов професійного навчання безробітних у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ);

- між потребами в оновленні змісту, форм, методів і засобів навчання, адекватних сучасним завданням професійної підготовки безробітних і недостатньою розробленістю педагогічних умов їх реалізації;

– між усвідомленням необхідності викладачами і майстрами виробничого навчання ПТНЗ спеціальної організації процесу навчання безробітних і їхнім недостатнім рівнем готовності до організаційно-управлінської діяльності.

Проблеми професійної підготовки фахівців розглядаються науковцями у різних аспектах, зокрема: фундаментальні питання професійної освіти (С. Батишев, С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Козловська, В. Кремень, Н. Кузьміна, Н. Мойсеюк, В. Петрук, С. Сисоєва, О. Шестоपालюк); проблеми професійно-технічної освіти (Р. Гуревич, О. Джеджула, М. Кадемія, Б. Камінський, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Радкевич); освіта дорослих та андрагогіка (В. Буренко, В. Змеєв, В. Олійник, В. Подобед, В. Сорочинська, Є. Степанова, Н. Федорова, І. Шоробура); післядипломна освіта (Н. Василенко, А. Гуралюк, В. Денисюк, М. Лапенюк, Є. Чапаєва, Н. Черненко, Л. Шевчук); психологічні аспекти навчання (М. Агапова, С. Герасіна, І. Добренко, М. Дьяченко, Є. Ільїн, Є. Клімов, Л. Кравченко, К. Чарнецькі); форми і методи навчання (В. Давидов, І. Дичківська, Г. Кірілова, В. Козаков, М. Козяр, О. Кондратюк, І. Коновалова, Г. Кузьменко, А. Смолкін, І. Якиманська); неперервна освіта (А. Коломієць, А. Прокопенко, М. Солдатенко, Н. Суртаєва); порівняльна педагогіка (Н. Бідюк, С. Коваленко); підготовка педагогів (С. Болсун, Н. Гузій, А. Кузьмінський, П. Матвієнко, Н. Морзе, Ю. Торба, В. Шахов); професійно-особистісний розвиток та питання адаптації (О. Акімова, Б. Брилін, В. Васильєв, О. Куцевол, Н. Шапошнікова); підготовка фахівців для невиробничої сфери (Н. Вінник, М. Войнаренко, Л. Гасюк, В. Денисюк, В. Лущик, І. Жорова, Л. Сергєєва, Л. Хмелевська).

У роботах зарубіжних і вітчизняних учених знайшли відображення окремі питання організації професійного навчання безробітних. Так, М. Баранов, А. Давидочев, Ю. Деражне, О. Конюхов, Л. Криницька, О. Рикова, Л. Сігаєва, В. Скульська, Н. Тихонова, І. Толстова професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації безробітних розглядають як проблему теорії і практики педагогічної науки, визначають організаційно-педагогічні умови ефективного навчання цієї категорії осіб. Професійне навчання безробітних як проблему соціально-економічного розвитку держави, його соціальні та економічні функції досліджують М. Большедворская, К. Кязімов, Ю. Маршавін, П. Новиков, В. Савченко, І. Терюханова, М. Туленков, В. Шеметов. Важливе значення цієї послуги для зниження психологічного напруження, пов'язаного з втратою навичок навчання у дорослих, підвищення мотивації до навчання та трудової діяльності обґрунтовано О. Киричуком, О. Корчевною, Л. Ляміною, О. Мараткановою.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що проблема організації професійної підготовки безробітних розглядається в широкому міждисциплінарному діапазоні і є об'єктом вивчення різних наук, зокрема соціологічних, економічних, педагогічних, психологічних тощо. Однак комплексне дослідження, яке б охопило одночасно усі системи, до складу яких входить професійна підготовка безробітних, не було предметом спеціального дослідження у галузі педагогічних наук.

Наявність виявлених суперечностей вимагає теоретичного обґрунтування та розробки шляхів підвищення ефективності професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери. З огляду на актуальність, важливе прикладне значення для розвитку професійної освіти та недостатню наукову розробленість зазначеної проблеми обрано тему дослідження ***“Педагогічні умови професійної підготовки безробітних у професійно-технічних навчальних закладах невиробничої сфери”***.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України як складова комплексного наукового дослідження “Науково-методичне забезпечення якісної підготовки кваліфікованих робітників в умовах регіоналізації” (РК №0107U000136) та Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України “Організаційно-методичне забезпечення професійного навчання безробітних на виробництві” (РК 0107U005668) і “Організаційно-методичне забезпечення процесу стажування безробітних на підприємствах, в організаціях і установах України” (РК 0109U002981).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (протокол №9 від 28.10.2004 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол №3 від 21.03.2006 р.).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови професійної підготовки безробітних громадян у професійно-технічних навчальних закладах невиробничої сфери.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка безробітних громадян у професійно-технічних навчальних закладах в умовах ринкової економіки.

Предмет дослідження – педагогічні умови професійної підготовки фахівців невиробничої сфери з числа безробітних громадян у ПТНЗ.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що ефективність професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери підвищиться, якщо забезпечити дотримання таких педагогічних умов: підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій; оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг; формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних; організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу стану досліджуваної проблеми виявити особливості та обґрунтувати загальнонаукові підходи до професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери.

2. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

3. Розробити модель професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничій сфері та відповідні форми й методи її реалізації на практиці.

4. Укласти науково-методичні та навчальні матеріали щодо професійної підготовки безробітних у ПТНЗ з урахуванням обґрунтованих педагогічних умов.

Методи дослідження: *теоретичні* – узагальнення висновків дисертацій, монографій, статей і матеріалів конференцій – з метою визначення теоретичних, методичних та прикладних аспектів проблеми дослідження; порівняльний аналіз світового досвіду професійного навчання дорослого населення для потреб ринку праці й стану традиційної підготовки безробітних у ПТНЗ – з метою відбору й осмислення фактичного матеріалу для обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки безробітних; аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення наукових джерел – для характеристики базових понять дослідження; системний, професіографічний аналіз – з метою дослідження компонентів системи професійної підготовки безробітних; моделювання – з метою створення моделі професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничій сфері; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, тестування, бесіди), обсерваційні (цілеспрямоване педагогічне спостереження) – для констатації стану розробленості досліджуваної проблеми; експеримент (констатувальний, формувальний) – з метою педагогічної діагностики й перевірки результативності розроблених педагогічних умов; метод експертних оцінок та узагальнених характеристик – для встановлення ефективності розробленої моделі професійної підготовки безробітних; статистичні (методи комп'ютерного статистичного опрацювання одержаних експериментальних даних (пакети аналізу MS Excel, Statistika)) – для кількісної та якісної обробки й інтерпретації результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі ПТНЗ Львівської, Вінницької та Тернопільської областей. Упродовж теоретико-експериментальної роботи автор особисто брав участь в апробації та практичній реалізації розроблених методик під час професійного навчання безробітних.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничій сфері (підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій; оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг; формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних; організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ) на основі конкретизованих загальнонаукових підходів (міждисциплінарного, андрагогічного, компетентнісного, особистісного та системного) і **розроблено** модель професійної підготовки безробітних, яка розкриває вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на професійну підготовку безробітних як одну із ланок неперервної освіти;

– **уточнено** особливості професійного навчання безробітних і конкретизовано компоненти (суб'єкт-суб'єктний, змістовно-інформаційний, функціонально-процесуальний, організаційно-результативний), критерії (мотиваційний, когнітивний, операційний, управлінський) та рівні (низький, середній, високий) професійної готовності суб'єктів до професійної підготовки;

– **набули подальшого розвитку** положення щодо змісту, форм і методів професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

Практичне значення одержаних результатів полягає у запровадженні основних результатів дослідження у навчально-виробничий процес, що здійснено шляхом розробки комплексу навчально-методичного забезпечення, а саме: програми і тематичні плани для професійного навчання безробітних зі спеціальностей «Оператор інформаційно-комунікаційних мереж», «Монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування», «Демонстратор-консультант із продажу інформаційно-комунікаційного устаткування», «В'язальник схемних джгутів, кабелів та шнурів»; спецкурс для педагогічних працівників ПТНЗ «Особливості професійного навчання безробітних»; тренінги з мотивації та адаптації для слухачів груп ДСЗУ; довідник куратора груп слухачів на замовлення ДСЗУ; методика відбору безробітних на професійне навчання на основі критеріїв, що дозволяють об'єктивно оцінити їх готовність до професійного навчання; алгоритм адаптації безробітних до процесу навчання у ПТНЗ; методичні та довідково-інформаційні матеріали з професійного навчання безробітних.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виробничий процес таких навчальних закладів: Міжрегіональне вище професійне училище зв'язку м. Львова (довідка №130 від 14.06.2012 р.), Вище професійне училище № 20 м. Львова (довідка №01-365 від 14.06.2012 р.), Стебницький професійний ліцей (довідка №130 від 13.06.2012 р.), ДПТНЗ "Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище" (довідка №180/03-02 від 18.05.2012 р.), у практику роботи Львівського обласного центру зайнятості (довідка №07-2015/0-12 від 13.06.2012 р.), Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України (акт № 1433 від 14.06.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. У навчальних планах і програмах для професійного навчання безробітних, підготовлених у складі авторських колективів, здобувачу належить розробка навчальних планів і програм для предметів професійно-практичної підготовки: «Технології роботи з інформаційно-комунікаційним устаткуванням», «Програмне забезпечення інформаційно-комунікаційних систем», «Проектування, монтаж та обслуговування апаратного забезпечення інформаційно-комунікаційних мереж».

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і результати дослідження доповідались на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях й одержали позитивну оцінку вчених, педагогів-практиків: міжнародних – «Науковий потенціал світу'2004» (Дніпропетровськ, 2004), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,

проблеми» (Київ-Вінниця, 2006, 2008), «Efektivni nastroje modernich ved – 2009» (Прага, 2009), «Наука в інформаційному просторі» (Дніпропетровськ, 2009); *всеукраїнських та міжрегіональних* – «Потенціал людини: духовний, психічний і творчий виміри. До 100-річчя Я.І.Цурковського (Львів, 2005); «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2006, 2007, 2008), «Педагогіка і психологія професійно-технічної освіти: науковий пошук, проблеми, перспективи» (Львів, 2008, 2009), Всеукраїнська науково-практична конференція «Вісник науковця – 2009» (Миколаїв, 2009); «Проблеми педагогічної взаємодії середніх загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів» (сmt. Вузлове, Львівська обл., 2010); «Розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти нового покоління: проблеми та перспективи» (Київ, 2010); «Полікультурне виховання молоді в умовах інтеграції освітньо-виховного процесу» (Ужгород-Львів, 2010), «Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2010), «Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні: проблеми, рішення, перспективи» (Львів, 2010, 2011); «Педагогічні інновації у фаховій освіті» (Львів-Ужгород, 2011), «Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки робітничих кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці» (Львів, 2012); а також у щорічних регіональних конференціях, семінарах, круглих столах, педагогічних читаннях, нарадах, організованих Львівським обласним та міським центрами зайнятості; у науково-практичних семінарах Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 19 наукових і науково-методичних працях. Серед них 5 одноосібних статей у провідних наукових фахових виданнях України, одна одноосібна стаття в зарубіжному виданні, 5 навчальних планів та програм (4 у співавторстві), 2 брошури з методичними рекомендаціями, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій (2 у співавторстві). Загальний обсяг особистого внеску становить 6,15 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 12 додатків (на 37 сторінках), списку використаних джерел – 249 назви, з них 19 – іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки друкованого тексту, основний текст – 188 сторінок. Робота містить 18 таблиць (на 7 сторінках) і 10 рисунків (на 4 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, а також гіпотезу й методи дослідження, розкрито його наукову новизну та практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У *першому розділі* – «Теоретичні основи професійної підготовки безробітних у професійно-технічних навчальних закладах невиробничої сфери» – проаналізовано проблеми становлення ринку праці в Україні,

визначено шляхи здобуття професійної освіти, уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід освіти дорослих, визначено специфіка професійної підготовка безробітних у ПТНЗ, виявлено особливості підготовки фахівців для невиробничої сфери, обґрунтовано загальнонаукові підходи до професійної підготовки безробітних.

Безробітні в Україні є не тільки суб'єктами ринку праці, а й дорослими людьми, які в умовах соціально-економічних трансформацій виключені з процесу матеріального та культурного виробництва, а відтак – соціально і економічно не захищені, переживають психологічні труднощі, пов'язані зі своїм соціальним статусом і потребують допомоги суспільства та держави у вирішенні проблеми працевлаштування. Сучасна система професійно-технічної освіти зорієнтована на задоволення потреби підприємств, установ та організацій різної форми власності в робітничих кадрах на рівні сучасних і перспективних вимог і є одним із важливих засобів реалізації державної політики зайнятості та соціального захисту населення.

Проведений аналіз досліджень, присвячених обґрунтуванню проблем зайнятості і професійної підготовки безробітних, дозволив виявити специфіку професійного навчання безробітних як цілісної педагогічної системи, що реалізує одночасно сукупність економічних та освітніх цілей. З одного боку, професійне навчання безробітних – один із чинників ринку праці, а з іншого – самостійна складова неперервної професійної освіти, метою якої є: відновлення професійного розвитку безробітних, сприяння корекції системи моральних цінностей на основі оволодіння ними необхідними знаннями, уміннями, через надбання професійно-важливих і особистісних якостей, що мають допомогти їм активізувати власні зусилля у пошуку роботи та працевлаштування. Виявлена специфіка професійного навчання безробітних у ПТНЗ зумовлює об'єктивну потребу налагодження дієвих взаємовідносин між ринком праці і ринком освітніх послуг, здійснення наукового обґрунтування шляхів підвищення ефективності навчання.

Професійне навчання безробітних має низку особливостей: вимагає врахування в процесі навчання наявного у слухачів досвіду; передбачає професійну підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації; здійснюється у ПТНЗ, в установах, організаціях на підприємствах у навчальних групах або за індивідуальними навчальними планами та програмами; вимагає врахування в організації навчання цілей навчання та особливостей безробітних як суб'єктів навчання.

У дисертації обґрунтовано методологічний (*міждисциплінарний*) та загальнонаукові (*андрагогічний, компетентнісний, особистісний, системний*) підходи до професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

Міждисциплінарний підхід передбачає, що професійне навчання безробітних за своєю суттю знаходиться на взаємному перетині наук. Статус «безробітного» безпосередньо пов'язаний з економікою, оскільки у такий спосіб ринок визначає можливість людини бути корисною у тій чи іншій сфері. З точки зору соціології, безробітні – це специфічна група людей, яка має свої

відмінності від інших соціальних угруповань, до складу яких може входити індивід. З точки зору психології – категорія „безробітний” має відмінності щодо організації власної діяльності у зв’язку з втратою роботи. В контексті педагогіки безробітні теж утворюють специфічну групу, робота з якою передбачає врахування їхніх вікових та індивідуальних особливостей, пов’язаних із різними зовнішніми та внутрішніми чинниками.

Андрагогіка як теорія навчання дорослих виходить з того, що мета сучасної освіти полягає у сприянні розвитку та збагаченні цілісної особистості, вияву її самобутності, актуалізації її здібностей. *Андрагогічний підхід* передбачає врахування специфіки навчання дорослої людини з урахуванням її віку, освітніх та життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки і фізіології. У залежності від віку потреби дорослої людини в системі підвищення кваліфікації змінюються. Головна відмінність андрагогічної моделі навчання від педагогічної полягає в тому, що слухач, керуючись своїми потребами, повинен мати можливість активно брати участь в організації процесу навчання, впливаючи на його зміст, форми, методи, засоби та джерела навчання.

У рамках *компетентнісного підходу* орієнтація професійного навчання безробітних має бути зроблена на формування наступних видів професійних компетенцій: спеціальні (професійна діяльність на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток); соціальні (організація спільної професійної діяльності, професійна комунікація, відповідальність за результати роботи); особистісні (володіння прийомами самовираження і саморозвитку, протистояння професійним деформаціям); індивідуальні (володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, неохайність до професійного вигорання, вміння раціонально організувати свою працю).

Особистісний підхід урахує особливості безробітних як суб’єктів навчання: це дорослі громадяни, які мають різний за обсягом та якістю рівень освіти; володіють певним професійним і соціальним досвідом; усвідомлюють себе самостійними особистостями і можуть об’єктивно оцінити ситуацію; самостійно здійснили свій професійний вибір і готові нести за нього відповідальність; задля задоволення своїх індивідуальних освітніх потреб готові до самореалізації у навчальній і професійній діяльності; переживають певний психологічний стрес, пов’язаний як з ситуацією безробіття, так і з самим процесом навчання.

Системний підхід представляє професійне навчання безробітних як цілісну систему. З одного боку, це невід’ємна складова неперервної освіти, на яку розповсюджуються загальнонаукові принципи й закони створення, функціонування та розвитку педагогічних систем. З іншого боку, – на неї впливає множина чинників ринку праці як складової економічної та соціальної системи. Ця система повинна забезпечити зв’язок наступності між ступенями освіти та їх інтеграцію в єдине ціле з використанням усіх можливих форм для створення умов поступального розвитку творчого потенціалу особистості.

У другому розділі – “Педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери” – сформульовано педагогічні умови ефективного професійного навчання безробітних; визначено сутність та структуру компонентів професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери; обґрунтовано функції суб’єктів системи: слухачів, роботодавців, викладачів ПТНЗ і кураторів.

У дослідженні обґрунтовано такі педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери: підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій; оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг; формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних; організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

Суб’єкт-суб’єктний компонент передбачає активне навчання на базі співпраці, взаємодопомоги членів команди, співпереживання, а в кінцевому результаті – готовність слухача до навчання. Для формування у слухачів високого рівня мотивації та комфортного рівня адаптації доречно здійснювати процес підготовки на основі організації навчального процесу як суб’єкт-суб’єктного, де активна діяльність слухача спрямовується на усвідомлення конкретних цілей і завдань навчальної діяльності, зацікавленість об’єктами навчання, результатами праці тощо. З цією метою запропоновано тренінги з мотивації та адаптації для слухачів груп ДСЗУ. Усвідомлення слухачем своєї особливої, провідної ролі у процесі навчання сприяє встановленню стійких позитивних мотивів навчання.

Змістовно-інформаційний компонент передбачає організацію спільної роботи навчального закладу та роботодавців, спрямовану на оновлення навчальних планів та програм. Зміст професійного навчання відображає сучасні вимоги виробництва, застосування інформаційно-комунікаційних технологій, виробничий досвід слухачів, рівень їх загальної та професійної освіти. Оновлення змісту професійного навчання безробітних передбачає: вивчення і узагальнення кваліфікаційних вимог (побажань) роботодавців і компетенцій претендентів (як стандартних «знати» і «уміти», так і різноманітні функції, які повинні (вимоги) або можуть (побажання) виконувати претенденти на посаду); розроблення орієнтовної структурної схеми побудови матеріалу за такою схемою: загальні базові знання та навички – специфічні знання та навички – функціональні знання та навички – основні робочі операції; створення інтегративних курсів через використання інтегрального характеру поняття "компетенція" стосовно понять "знання", "уміння", "навички" у межах «Базової професійної підготовки», що забезпечує вимоги ринку праці; формування змісту виробничого навчання у такий спосіб, щоб його можна було проводити у вигляді тренінгів.

Функціонально-процесуальний компонент передбачає спеціально організовану підготовку педагогічних працівників до організації процесу професійного навчання безробітних, який забезпечується спецкурсом «Особливості професійного навчання безробітних» і формує готовність

педагогів до такої роботи. У програмі спецкурсу відображено теоретичні основи технологій навчання безробітних, які базуються на андрагогічному і компетентнісному підходах до організації процесу навчання безробітних; викладено основні теми, що розкривають поняття технології навчання, особливості навчання дорослих (безробітних), процеси діагностики, планування, реалізації, оцінювання та корекції процесу навчання, професійні якості викладача для безробітних. Опанування зазначеного курсу найбільш ефективно за умови активної самостійної діяльності слухачів, а також творчої співпраці учасників навчального процесу. При цьому доцільною є організація навчального процесу відповідно до принципів андрагогіки.

Організаційно-результативний компонент передбачає підготовку куратора з числа педагогічних працівників, який здійснюватиме супровід групи слухачів безробітних від моменту моніторингу ринку праці щодо можливості організації курсової підготовки і до моменту налаштування зворотного зв'язку з випускниками курсів. Реалізується така підготовка через «Довідник куратора груп слухачів на замовлення ДСЗУ», в якому детально розписані обов'язки куратора навчальної групи, починаючи з підготовчого етапу і завершуючи врученням документів про освіту, що забезпечує формування управлінської готовності. Куратор має багато обов'язків, але, перш за все, він наставник, а в сучасному значенні – менеджер, тобто той, хто використовує ресурси і внутрішній потенціал інших людей для досягнення конкретних цілей. Професійна роль куратора передбачає сплав індивідуальних, особистісних якостей, адекватність яких сприяє успішному виконанню професійних обов'язків.

У третьому розділі – “Моделювання професійної підготовки безробітних у ПТНЗ та їх дослідно-експериментальна перевірка” – розроблено модель професійної підготовки безробітних; визначено критерії та показники оцінювання рівня готовності учасників навчального процесу до організації професійної підготовки безробітних та охарактеризовано їхні рівні; представлено методи та форми професійного навчання, висвітлено методику проведення експериментального дослідження, подано порівняльну характеристику та кількісно-якісну інтерпретацію результатів констатувального і формувального етапів експерименту щодо перевірки ефективності педагогічних умов професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невинробничої сфери.

Модель професійної підготовки безробітних у ПТНЗ базується на чотирьох підходах (андрагогічному, компетентнісному, особистісному та системному) та конкретизується провідними принципами: неперервності, мобільності та адаптивності. Методологічну роль відіграють міждисциплінарний підхід стику наук серед підходів та принцип неперервності. Загальнопедагогічні підходи формують теоретичні основи побудови моделі, а принципи мобільності та адаптивності спрямовані на реалізацію практичних цілей (рис. 1).

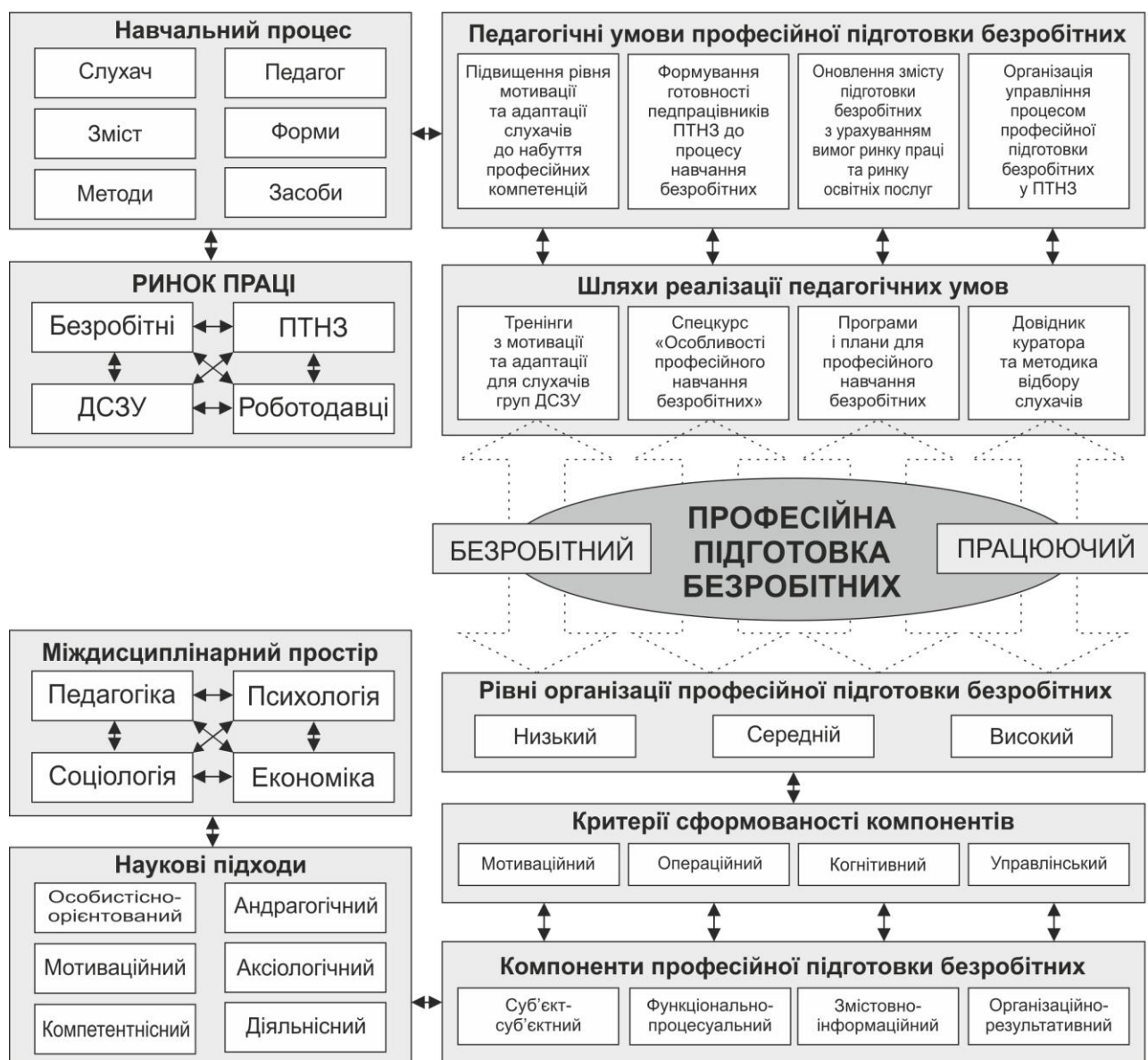

Рис. 1. Модель професійної підготовки безробітних у ПТНЗ

Для визначення ефективності процесу навчання безробітних в ПТНЗ на основі обґрунтованих педагогічних умов обрано *мотиваційний, когнітивний, операційний та управлінський* критерії. У процесі моделювання між педагогічними умовами, компонентами та критеріями професійної підготовки безробітних встановлені такі співвідношення:

– підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій – *суб'єкт-суб'єктний компонент* (активне учіння на базі співпраці, взаємодопомоги членів команди, співпереживання) – готовність слухача;

– оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг – *змістовно-інформаційний компонент* (професійні компетенції, навчальні плани і програми) – оновлені навчальні програми і плани;

– формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних – *функціонально-процесуальний компонент* (форми, методи, технології навчання) – готовність викладача;

– організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ – *організаційно-результативний компонент* (робота куратора, комплексне забезпечення процесу навчання) – управлінська готовність.

Спираючись на наявний досвід використання форм навчання у професійно-технічній освіті, необхідно вибирати з існуючих лише ті форми навчання, які відповідають видозміненому контингентові груп безробітних. Необхідність скорочення періоду навчання безробітних змушує використати методи, які впливають не лише на інтелектуальний потенціал слухачів, але й на їх емоції. Навчання проходить ефективніше за умови впливу на пізнавальні і професійні інтереси, тому перевага надається активним методом навчання: ігри, лекції-дискусії, тренінги, модерація, кейси тощо.

Педагогічний експеримент проводився у п'яťох ПТНЗ невинробничої сфери: Міжрегіональне вище професійне училище зв'язку м. Львова, Вище професійне училище № 20 м. Львова, Стебницький професійний ліцей, ДПТНЗ "Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище", Тернопільське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі. Доекспериментальною роботою було охоплено 4 обласних центри зайнятості, 12 ПТНЗ, понад 1500 безробітних, 96 педагогічних працівників, які здійснювали професійне навчання безробітних громадян, 50 роботодавців. В основній частині дослідження взяло участь 950 осіб (790 слухачів ДСЗУ, 30 роботодавців; 90 майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін; 10 науковців і методистів, 30 експертів). Дослідження здійснювалося впродовж 2006–2012 рр. і охоплювало три етапи науково-педагогічного пошуку: констатувальний, формувальний і узагальнювальний.

Констатувальний етап експерименту передбачав аналіз рівня готовності учасників професійної підготовки; аналіз навчальних планів, програм та навчальної літератури; вивчення й узагальнення досвіду роботи педагогічних працівників ПТНЗ щодо роботи з безробітними. Результати констатувального етапу експерименту показали, що за всіма критеріями учасники навчального процесу перебувають у своїй більшості (понад 80%) на низькому та середньому рівнях. Це означало, що слухачі не вмотивовані, педагоги не володіють навичками роботи з дорослими, зміст навчальних планів «відірваний» від вимог працедавця, процес організації підготовки безробітних слабо керований.

Метою формувального експерименту стала перевірка результативності застосування обґрунтованих під час дослідження педагогічних умов та моделі професійної підготовки безробітних у ПТНЗ. В організаційному плані програма формувального експерименту реалізовувалась за допомогою авторського спецкурсу «Особливості професійного навчання безробітних», тренінгів з мотивації та адаптації для слухачів ДСЗУ, організації роботи куратора та формування груп на підставі результатів вхідних тестів.

Порівняння результатів з даними, одержаними на початку експерименту, засвідчили, що за усіма окремими критеріями та за узагальненими показниками

вони якісно зросли (табл. 1, рис. 2). Усі результати були перевірені за допомогою статистичних критеріїв. Паралельно з практичною реалізацією, була проведена й експертна оцінка розробленої моделі професійного навчання безробітних: 22 експерти (понад 73%) підтвердили її практичну придатність, а 8 з них (понад 25%) зазначили її універсальність щодо застосування незалежно від сфери діяльності.

Таблиця 1.

**Рівні готовності учасників навчального процесу
на початку (П) і наприкінці (К) експерименту**

Критерії	Рівні	Відсотки		Критерії	Рівні	Відсотки	
		П	К			П	К
Мотиваційний	Н	35,8	19,6	Когнітивний	Н	30,4	24,8
	С	42,3	54,3		С	44,1	46,7
	В	21,9	26,1		В	25,5	28,5
Операційний	Н	31,6	21,9	Управлінський	Н	52,1	25,4
	С	54,2	45,4		С	35,2	41,7
	В	14,2	32,7		В	12,7	32,9

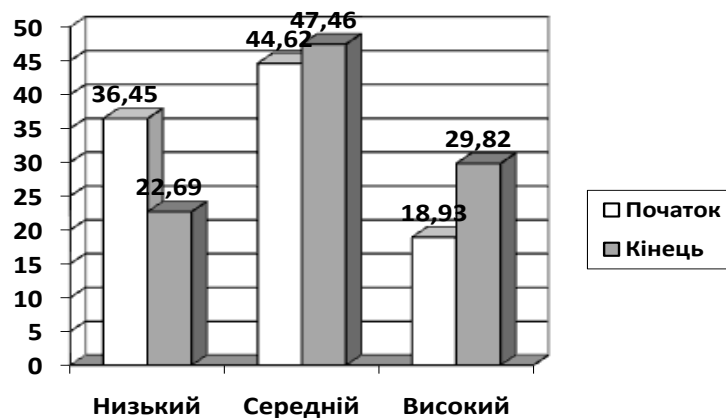

Рис. 2. Динаміка узагальнених рівнів готовності
учасників навчального процесу до підготовки безробітних

У процесі *узагальнювального етапу експерименту* (2011–2012 рр.) проведені теоретичне осмислення й інтерпретація дослідно-експериментальних даних; оформлені результати дослідження та сформульовані висновки; розроблені методичні рекомендації для організації професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери.

ВИСНОВКИ

1. Безробіття як результат формування ринкових стосунків стало реальним чинником, що визначає нову основу взаємодії системи освіти і професійно-трудової сфери та необхідність нових підходів до професійної перепідготовки працівника відповідно до нових умов реалізації трудового

потенціалу. Наявні прогалини в теоретичних розробках питань професійного навчання безробітних у ПТНЗ суттєво стримують впровадження інноваційних освітніх моделей та негативно позначаються на ефективності навчального процесу, а сучасна практика підвищення кваліфікації і перепідготовки безробітних вимагає нових підходів до розуміння й організації навчального процесу, які б повніше враховували індивідуальні потреби безробітного, його реальні можливості та здібності, специфіку його професійної діяльності.

У наукових працях, присвячених безпосередньо проблемам безробітних, процес професійної підготовки вивчався на моделях навчання у ПТНЗ, а результати і висновки переносилися на сферу безробітних без урахування її особливостей. У цих роботах висвітлювалися лише окремі питання, пов'язані із змістом навчання та організаційними аспектами. Проблема організації професійної підготовки безробітних повинна розглядатися в широкому міждисциплінарному діапазоні, оскільки є об'єктом вивчення різних наук (соціологічних, економічних, педагогічних, психологічних). Тому, професійну підготовку безробітних у ПТНЗ слід здійснювати крізь призму методологічного (міждисциплінарного) та загальнонаукових (андрагогічний, компетентнісний, особистісний, системний) підходів, які відображають взаємні зв'язки цих наук.

2. Науково-педагогічний аналіз і результати експериментальної роботи дають підстави сформулювати педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери: підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій; оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг; формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних; організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ.

Підвищення рівня мотивації слухачів до набуття професійних компетенцій впливає на вирішення основного завдання – підготовку працівників, спроможних швидко адаптуватися до технологічних змін у відповідній галузі (забезпечується проведенням відповідних тренінгів для слухачів). Оновлення змісту професійної підготовки безробітних, особливо у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, з урахуванням вимог ринку праці і ринку освітніх послуг є однією з умов, яка забезпечує відображення у навчальних планах і програмах перспективно-спроєктованих знань, їх інтегративність, технологічне спрямування.

Для формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до організації процесу навчання безробітних розроблено спецкурс «Особливості професійного навчання безробітних». В основі цього спецкурсу – усвідомлення педагогами цілей професійної підготовки безробітних відповідно до вимог часу і ринку; врахування особливостей роботи з дорослими; вибір форм і методів навчання; системне вивчення свого предмета з урахуванням ІКТ; постійне удосконалення педагогічної майстерності.

Комплекс навчально-методичного забезпечення професійної підготовки безробітних включає: довідник куратора груп слухачів на замовлення ДСЗУ; алгоритм адаптації безробітних до процесу навчання у ПТНЗ; методику відбору

безробітних на професійне навчання на основі критеріїв, що дозволяють об'єктивно оцінити їх готовність до професійного навчання; вибір оптимальних технологій управління професійною підготовкою безробітних; механізми психологічного супроводу та адаптації безробітних.

3. Обґрунтування загальнонаукових підходів до професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невинробничої сфери, дозволило розробити модель професійної підготовки безробітних. Вона розкриває вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на професійну підготовку безробітних як одну із ланок неперервної освіти, і забезпечує реалізацію визначених науково-теоретичних підходів у суб'єкт-суб'єктному, змістовно-інформаційному, функціонально-процесуальному та організаційно-результативному компонентах навчального процесу. При цьому вибір форм навчання має здійснюватися з урахуванням типу безробіття, вимог до професійно-соціальної компетентності робітника, індивідуальних можливостей щодо опанування змісту навчання.

Визначено критерії та рівні організації професійної підготовки безробітних. *Мотиваційний критерій* дає уявлення про потреби і мотиви безробітних, серед яких найбільш значущим є професійний інтерес і бажання до професійного самовизначення, самовдосконалення та самоствердження. *Когнітивний критерій* – свідчить про відповідність обсягу знань у курсі, який необхідний для формування конкурентоспроможного фахівця на ринку невинробничої сфери. *Процесуальний критерій* – мірило сформованості сукупності професійних умінь і навичок педагогів, необхідних для роботи з безробітними. *Управлінський критерій* – мірило задоволення безробітними організацією процесу навчання, яке вказує на адаптацію безробітного в ПТНЗ, належний супровід групи куратором у процесі навчання. Відповідно до критеріально-рівневого підходу ступінь готовності за кожним критерієм діагностується за високим, середнім і низьким рівнями.

4. На підставі сформульованих педагогічних умов розроблено навчально-методичні матеріали для підготовки безробітних, що включають: анкети для визначення рівня вмотивованості слухачів до професійної навчання; тести для визначення рівня готовності педагогічних працівників до організації навчання дорослих; механізми формування змісту робочих програм з урахуванням вимог роботодавця, професійних і особистісних інтересів безробітних; способи корегування і оновлення навчально-методичних матеріалів у відповідності зі змінами у сфері підготовки.

Відповідно до визначених компонентів навчального процесу безробітних, з урахуванням думки експертів щодо внеску кожної групи опитаних у вагу компонента, визначено вагу компонентів і побудовано кваліметричну модель, що дозволила експериментально перевірити правомірність та практичну придатність запропонованих педагогічних умов.

Порівняльна характеристика та кількісно-якісна інтерпретація результатів констатувального і формувального етапів експерименту щодо перевірки ефективності педагогічних умов, моделі та навчально-методичного забезпечення професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невинробничої сфери з вірогідністю 95% підтвердила їх результативність, оскільки за усіма окремими

критеріями та за узагальненими показниками, рівні готовності на формувальному етапі зросли у порівнянні з даними констатувального етапу роботи.

Теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-методичних та навчально-методичних центрах професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України, у центрах професійно-технічного навчання ДСЗУ, у ПТНЗ, що здійснюють підготовку безробітних з метою розробки системи заходів, спрямованих на удосконалення процесу професійного навчання безробітних.

Здійснене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми професійного навчання безробітних у ПТНЗ. Подальших досліджень потребують: теорія управління професійним навчанням безробітних як відкритою, синергетичною освітньою системою; науково-методичне та дидактичне забезпечення професійного навчання безробітних за інтегрованими професіями; світові тенденції щодо професійного навчання дорослого населення; оцінювання ефективності професійного навчання безробітних у ПТНЗ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Стечкевич Л.К. Особливості організації підготовки безробітних громадян у професійно-технічних навчальних закладах / Леся Корнелівна Стечкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. – Випуск 10 / [редкол : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. — Київ-Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2006. – С. 155-158.

2. Стечкевич Л.К. Методи та форми навчання безробітних громадян у ПТНЗ / Леся Корнелівна Стечкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. – Випуск 17 / [редкол : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. — Київ-Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008. – С. 204-207.

3. Стечкевич Л.К. Науково-теоретичні підходи організації професійної підготовки безробітних / Леся Корнелівна Стечкевич // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України ; Нац. Пед. ун-т імені М.П.Драгоманова ; укл. Л.Л.Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – (Серія педагогічні та історичні науки). – Випуск LXXXI (81). – С. 220-229.

4. Стечкевич Л.К. Концептуальні засади професійної підготовки безробітних у професійно-технічних навчальних закладах / Леся Корнелівна Стечкевич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – №2 – С.36-42.

5. Стечкевич Л.К. Загальнонауковий аспект організації професійної підготовки безробітних / Леся Корнелівна Стечкевич // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія Міжнародного співробітництва з креативної

педагогіки. – Випуск 76 / [редкол : О. А. Удод (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – С.277-280.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Стечкевич Л.К. Психолого-педагогічні аспекти навчання безробітних громадян у ПТНЗ / Леся Корнелівна Стечкевич // *Materialy V mezinarodni vedecko-prakticka conference «Efektivni nastroje modernich ved – 2009»*, 25 березня – 5 квітня 2009 : тези. – Praha : Publising House «Education and Science», 2009. – С. 61-62.

7. Стечкевич О.О. Інноваційні підходи до професійно-практичної підготовки у ПТНЗ / Л.К.Стечкевич, О.О.Стечкевич // *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції “Науковий потенціал світу’2004”* : тези. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – Том 44. — С. 50–51.

8. Стечкевич Л.К. Довідник куратора груп слухачів на замовлення ДСЗУ : [метод. рекомендації] / Л.К.Стечкевич. – Львів: Сполом, 2008. – 12 с.

9. Стечкевич Л.К. Особливості професійного навчання безробітних : [навч. програма] / Л.К.Стечкевич. – Львів: Сполом, 2008. – 16 с.

10. Стечкевич Л.К. Тренінги з мотивації та адаптації для слухачів груп ДСЗУ : [метод. рекомендації] / Л.К.Стечкевич. – Львів: Сполом, 2008. – 20 с.

11. Стечкевич Л.К. Особливості організації професійної підготовки безробітних / Леся Корнелівна Стечкевич // *Всеукраїнська науково-практична конференція «Вісник науковця’2009»* : збірник матеріалів, 2 квітня 2009 р. – Миколаїв : НУК, 2009. – С. 160-161.

12. Камінський Б.Т. Навчальний план та програми для професійного навчання безробітних (перепідготовка) з професії «Демонстратор-консультант з продажу інформаційно-комунікаційного устаткування» / Б. Т. Камінський, Л. К. Стечкевич, О. О. Стечкевич, І. М. Тибель. – Київ-Львів : Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2010. – 40 с.

13. Камінський Б.Т. Навчальний план та програми для професійного навчання безробітних (перепідготовка) з професії «Монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування» / Б. Т. Камінський, Л. К. Стечкевич, О. О. Стечкевич, І. М. Тибель. – Київ-Львів : Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2010. – 40 с.

14. Камінський Б.Т. Навчальний план та програми для професійного навчання безробітних (перепідготовка) з професії «Оператор інформаційно-комунікаційних мереж» / Б. Т. Камінський, Л. К. Стечкевич, О. О. Стечкевич, І. М. Тибель. – Київ-Львів : Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2010. – 36 с.

15. Камінський Б.Т. З досвіду розробки проектів Державного стандарту ПТО для інтегрованих професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій / Б.Т.Камінський, Л.К.Стечкевич // *Розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти нового покоління: проблеми та перспективи* : матеріали круглого столу в рамках виставки «Інноватика в освіті України», 27-29 жовтня / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – К.: ІПТО НАПН України, 2010. – С. 13-17.

16. Камінський Б.Т. Типові навчальні плани та програми для професійно-технічного навчання за робітничою професією «В'язальник схемних джгутів, кабелів та шнурів» / Б.Т.Камінський, Л.К.Стечевич, О.О.Стечевич, І.М.Тибель. – Київ-Львів : Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2011. – 83 с.

17. Стечевич Л.К. Роль викладача у професійній підготовці безробітних / Леся Корнелівна Стечевич // Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні: проблеми, рішення перспективи : Тези X Педагогічних читань пам'яті В.П.Жука, 29 листопада 2011 р., м. Львів. – Львів : ФОП Корпан Б.І., 2011. – С. 88-89.

18. Стечевич Л.К. Особливості підготовки безробітних громадян у професійно-технічних навчальних закладах / Леся Корнелівна Стечевич // Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 грудня 2011 р.. / Закарпатський державний університет. – Львів : ФОП Корпан Б.І., 2011. – С. 78-79.

19. Стечевич Л.К. Застосування компетентнісного підходу до розробки проектів Державних стандартів ПТО / Леся Корнелівна Стечевич // Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки робітних кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці: Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю НАПН України, 21 березня 2012р, м. Львів. – Львів : ФОП Корпан Б.І., 2012. – С. 97-98.

АНОТАЦІЇ

Стечевич Л. К. Педагогічні умови професійної підготовки безробітних у професійно-технічних навчальних закладах невиробничої сфери. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки, Вінниця, 2014.

У дисертації теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови професійної підготовки безробітних у ПТНЗ невиробничої сфери (підвищення рівня мотивації та адаптації слухачів до набуття професійних компетенцій; оновлення змісту професійної підготовки безробітних з урахуванням вимог ринку праці та ринку освітніх послуг; формування готовності педагогічних працівників ПТНЗ до процесу навчання безробітних; організація управління процесом професійної підготовки безробітних у ПТНЗ).

Визначено компоненти, критерії та рівні професійної готовності суб'єктів до професійної підготовки. Теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки безробітних.

Ключові слова: безробітні, навчання дорослих, професійна підготовка безробітних, професійно-технічні навчальні заклади, ринок праці, невиробнича сфера.

Стечкевич Л. К. Педагогические условия профессиональной подготовки безработных в профессионально-технических учебных заведениях непроизводственной сферы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки, Винница, 2014.

Диссертация посвящена исследованию проблемы теоретического обоснования и разработки путей повышения эффективности профессиональной подготовки безработных в профессионально-технических учебных заведениях непроизводственной сферы.

В исследовании проанализированы проблемы становления рынка труда в Украине, определены пути получения профессионального образования, уточнен аппарат понятий и категорий исследования, проанализирован отечественный и зарубежный опыт образования взрослых, определена специфика профессиональной подготовка безработных в ПУ и ПЛ, выявлены особенности подготовки специалистов для непроизводственной сферы.

В диссертации обоснованы методологический (междисциплинарный) и общенаучные (андрагогический, компетентностный, личностный, системный) подходы к профессиональной подготовке безработных в ПУ и ПЛ.

В процессе моделирования между педагогическими условиями, компонентами, путями реализациями и критериями профессиональной подготовки безработных установлены следующие соотношения:

- повышение уровня мотивации и адаптации слушателей к получению профессиональных компетенций – субъект-субъектный компонент (активное учение на базе сотрудничества, взаимопомощи членов команды, сопереживание) – тренинги по мотивации и адаптации для слушателей – готовность слушателя;

- обновление содержания профессиональной подготовки безработных с учётом требований рынка труда и рынка образовательных услуг – содержательно-информационный компонент (профессиональные компетенции, учебные планы и программы) – технологии разработки – обновленные учебные программы и планы;

- формирование готовности педагогических работников ПУ и ПЛ к процессу обучения безработных – функционально-процессуальный компонент (формы, методы, технологии обучения) – спецкурс «Особенности профессионального обучения безработных» – готовность преподавателя;

- организация управления процессом профессиональной подготовки безработных в ПУ и ПЛ – организационно-результативный компонент (работа куратора, комплексное обеспечение процесса обучения) – методические рекомендации «Справочник куратора» – управленческая готовность.

Построенная модель профессиональной подготовки безработных раскрывает влияние внешних и внутренних факторов на профессиональную подготовку безработных как одно из звеньев непрерывного образования и рынка труда.

Для определения эффективности процесса обучения безработных в ПУ и ПЛ на основе обоснованных педагогических условий избраны мотивационный, когнитивный, операционный и управленческий критерии. Мотивационный критерий дает представление о потребностях и мотивах безработных, среди которых наиболее значимым является профессиональный интерес и желание к профессиональному самоопределению, самоусовершенствованию и самоутверждению. Когнитивный критерий – свидетельствует о соответствии объема знаний в курсе, который необходим для формирования конкурентоспособного специалиста на рынке непроизводственной сферы. Процессуальный критерий – показатель сформированности совокупности профессиональных умений и навыков педагогов, необходимых для работы с безработными. Управленческий критерий – показатель удовлетворения безработными организацией процесса обучения, которое указывает на адаптацию безработного в учебном заведении, надлежащее сопровождение группы куратором в процессе обучения. Согласно критериально-уровневому подходу, степень готовности по каждому критерию диагностируется высоким, средним и низким уровнем.

Сравнительная характеристика и количественно-качественная интерпретация результатов эксперимента доказала эффективность педагогических условий, модели и учебно-методического обеспечения профессиональной подготовки безработных в ПУ и ПЛ непроизводственной сферы.

Ключевые слова: безработные, обучение взрослых, профессиональная подготовка безработных, профессионально-технические учебные заведения, рынок труда, непроизводственная сфера.

Stechkevych L. K. Pedagogical conditions of training the unemployed in vocational schools of non-productive sphere. – Manuscript.

Dissertation for the candidate degree of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhajlo Kotsubynskyj, Ministry of education and science of Ukraine, Vinnytsia, 2014.

In the dissertation there have been theoretically grounded and experimentally checked educational facilities for vocational training of the unemployed in vocational schools of non-productive areas (increase of the motivational level and adaptation of students to gaining professional competence; updating of the content of training the unemployed with regard to the requirements of the labor market and the educational services market; formation of readiness of vocational schools teaching staff for the process of training the unemployed; organization of management of the process of the training the unemployed in vocational schools).

There have been defined the components, criteria and levels of professional readiness of the subjects for training. The model of professional training of the unemployed has been theoretically proved, developed and tested experimentally.

Keywords: the unemployed, adult education, vocational training of the unemployed, vocational schools, labor market, non-productive sphere.

Підписано до друку 10.01.2014 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,2. Наклад 100 прим. Зам. № 10/01.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н., с.Давидів, вул.Чорновола, 18
Тел. 067-67-44-446. Код ДРФО 1948318017.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 №635667 від 13.09.2007 р.